

УДК 506.06:339.94(74+77)

М. М. Бессонова

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ СПІВПРАЦІ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЇ КРАЇН-УЧАСНИЦЬ НАФТА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Взаємодія Канади, Мексики та США у сфері екології відбувається в рамках Північноамериканської угоди про екологічне співробітництво, головним органом по впровадженню якої є Комісія з екологічного співробітництва. Серед основних напрямків співпраці можна виділити: контроль за зміною клімату, підтримка локальних екосистем, впровадження зеленої економіки, боротьба із забрудненням довкілля, дотримання екологічного права. Характерною рисою є налагодження зв'язків з місцевими громадами та залучення їх до співпраці з міжурядовими органами, орієнтація на екологічні освітні цілі, та відкритість до громадськості.

Ключові слова: співпраця, НАФТА, екологія, Канада, Мексика, США.

Північноамериканська угода про вільну торгівлю між Канадою, Мексикою та США (North Atlantic Free Trade Agreement, NAFTA, далі – НАФТА), що вступила у дію 01 січня 1994 р., стосувалася не тільки лібералізації торгівлі, скорочення і подальшого скасування тарифних і нетарифних бар'єрів. Вона торкалася й широкого кола інших питань, серед яких найважливішими були: інвестування, лібералізація сфери послуг, права на інтелектуальну власність. Крім того, дуже серйозне значення як під час переговорів щодо підписання угоди, так і з початком її реалізації мали питання трудової та екологічної співпраці, щодо яких у 1993 р. були проведені окремі переговори та підписані додаткові угоди. Більшість фахівців відзначає, що прийняті додаткові угоди з екологічної та трудової співпраці розширили коло домовленостей між трьома країнами та вивели інтеграційний процес за межі власне економічних і виробничих чинників. Саме тому досвід країн-учасниць НАФТА може бути корисним і для інших країн. З огляду на це, вивчення різноманітних проявів партнерства в рамках цього об'єднання становить значний теоретичний та практичний інтерес.

У науковій літературі самих країн-учасниць НАФТА є велика кількість аналітичних матеріалів, в яких піддаються критичному аналізу процеси узгодження та перші результати впровадження комплексу домовленостей в рамках створення зони вільної торгівлі між Канадою, Мексикою та США [1-3]. У вітчизняній науковій літературі багато уваги приділялося у першу чергу економічним аспектам партнерства Канади, Мексики та США в рамках НАФТА [4-5]. Аналогічну ситуацію можна побачити у роботах російських авторів, особливо РАН [6-8]. Втім, питання екологічного співробітництва та співпраці у сфері екологічної безпеки країн-учасниць НАФТА висвітлювалися не так часто, та були здебільшого у сфері уваги фахівців у галузі екології.

Метою дослідження в рамках даної публікації є узагальнення основних напрямків співпраці країн-учасниць НАФТА у сфері екології. В основі дослідження – аналіз документів та матеріалів Комісії з екологічного співробітництва, яка є основним інституційним органом, що забезпечує цю співпрацю.

Північноамериканська угода про екологічне співробітництво (North American Agreement on Environmental Cooperation – NAAEC) є окремим документом, що визначає основні напрямки співпраці у природоохоронній сфері між Канадою, Мексикою та Сполученими Штатами Америки [9]. Вона була підписана 14 вересня 1993 р., та набула чинності 01 січня 1994 р., як і головна угода про зону вільної торгівлі. Угода складається з декларації принципів і цілей, які стосуються збереження та захисту навколишнього середовища, а також містить конкретні заходи щодо подальшого співробітництва з цих питань між трьома країнами. В ній були встановлені, правила контролю за дотриманням екологічних стандартів, визначені механізми вирішення спорів, інституційне забезпечення реалізації угоди про екологічне співробітництво, форми співпраці тощо.

У відповідності до підписаної окремої “екологічної” угоди була створена міжурядова організація: Комісія з екологічного співробітництва (Commission for Environmental Cooperation, CEC), спрямована на підтримку співпраці партнерів по НАФТА у питаннях вирішення екологічних проблем континенту, включно із усіма ймовірними викликами та можливостями, що ставитиме перед ними загально-континентальна вільна торгівля. До складу цієї Комісії входять Рада (керуючий орган Комісії, представлений урядовцями від кожної країни), Секретаріат (робочий орган Комісії, який надає технічну, адміністративну та оперативну підтримку Раді) та Об'єднаний консультативний громадський комітет (в якому представлено по 5 громадян від кожної країни, які надають рекомендації Раді з будь-яких питань з її компетенції) [10]. Важливим є той факт, що співпраця у сфері захисту навколишнього середовища в рамках НАФТА проголошувалася не тільки на рівні урядів, а й громадянського суспільства трьох країн.

Діяльність Комісії та її складових фінансується спільно трьома країнами, а саме: Федеральним Департаментом Довкілля (Канада), Секретаріатом довкілля та природних ресурсів (Мексика), Агенцією з охорони навколишнього середовища (США) [10]. Щорічно кожна країна фінансує діяльність Комісії на суму 3 млн. дол. США (або їх еквіваленту у власні валюти), тож загальний бюджет становить 9 млн. дол. США

Для реалізації поставлених перед Комісією з екологічного співробітництва задач розробляються Стратегічні плани, розраховані на п'ять років, а також – щорічні Операційні плани, в яких деталізуються основні цілі та шляхи досягнення Стратегічних планів, зазначаються поточні ключові ініціативи та бюджет всіх запланованих програм та проектів Комісії.

Принцип відкритості Комісії для громадськості усіх трьох країн забезпечується завдяки спеціально створеному офіційному сайту Комісії, де містяться усі базові документи, плани, а також публікуються щорічні

звіти, новини, спеціальні дослідження. Сайт функціонує трьома мовами (англійською, іспанською, французькою), містить багато різноманітної офіційної та аналітичної інформації, є навіть спеціально створена віртуальна бібліотека, в якій представлено матеріали та дослідження відповідно до основних напрямків діяльності Комісії. Окрім того, Комісія має свої акаунти у соціальних мережах Твітер, Фейсбук, Лінкедін, канал на Ютубі.

Серед основних завдань, які поставлені перед Комісією з екологічного співробітництва є наступні: сприяння співпраці та участі громадськості у збереженні, охороні та зміцненні північноамериканського навколишнього середовища в контексті зростаючої економіки, торгівлі, а також соціальних зв'язків між Канадою, Мексикою та Сполученими Штатами [10]. Окрім цього, партнерство у сфері екологічної безпеки передбачає розробку та впровадження інноваційних шляхів для вирішення проблеми зміни клімату, оцінку викидів до навколишнього середовища, обмін інформацією між Канадою, Мексикою та США, створення карт зміни земельного покриву для відстеження змін земної поверхні тощо.

Серед головних напрямків реалізації Північноамериканської угоди про екологічне співробітництво та діяльності Комісії з екологічного співробітництва можна виділити наступні: контроль за зміною клімату, підтримка локальних екосистем, впровадження "зеленої економіки", контроль за забрудненням довкілля, дотримання екологічного права.

Для ілюстрації можна навести кілька прикладів по кожному з напрямків.

Так, серед вже завершених програм, які були реалізовані в рамках такого напрямку як контроль за зміною клімату [11], здійснено проект по підтримці "зеленого будівництва" (2010 р.). Цей проект був спрямований на створення "зелених будівельних ринків" у Північній Америці та вирівнювання регіональних стандартів будівництва, зорієнтованих на розробку проектів, які враховують зменшення кількості енергії, використовуваної для освітлення, обігріву або охолодження, експлуатації самих будівель та техніки, яка з цим пов'язана; заміна вже існуючих систем на альтернативні, які не пов'язані з викидами парникових газів та інших шкідливих речовин в атмосферу. Другий приклад – проект щодо зниження викидів, що здійснюються у процесі транспортування товарів морським транспортом у Північній Америці (2013-2014 рр.), спрямований на впровадження єдиного підходу у розробці та застосуванні технологій контролю за якістю палива та кількістю викидів. Один з етапів цього проекту передбачав розробку вимог щодо обмеження викидів у спеціальних зонах акваторій (Emission Control Areas – особливі райони, де діють більш жорсткі норми щодо викидів) уздовж узбережжя Канади та США, інший етап – тристоронню співпрацю з надання Мексиці допомоги для здійснення технічних аналізів забруднювачів повітря та моря, моніторингу, а також навчання та кроків, необхідних для встановлення аналогічної зони біля її узбережжя [11].

Серед сучасних проектів можна назвати: створення мережі місцевих екологічних спостерігачів (2015-2016 рр.), спрямованої на залучення місцевих мешканців до моніторингу за змінами клімату, вчасного реагування на ці зміни та адаптації до них; Північноамериканську ініціативу з переробки органічних відходів (2015-2016 рр.), що націлена на відбір та переробку органічних відходів, на істотне скорочення забруднюючих речовин, які впливають на здоров'я людини, якість повітря та, в цілому, на зміну клімату; пілотний проект "синдромного спостереження" за випадками екстремальної спеки, сфокусований на наданні допомоги мешканцям Північної Америки в адаптації до зміни клімату, пов'язаної з глобальним потеплінням [11].

В рамках такого напрямку співпраці країн-членів НАФТА як підтримка локальних екосистем [12] також здійснюється низка різноманітних проектів. Серед вже реалізованих можна назвати проект зі збереження та сталого використання північноамериканських луків (2013-2014 рр.), спрямований на розробку та впровадження економічних та природоохоронних рішень по охороні луків, у тому числі стеження за водними ресурсами та вогнем; створення Північноамериканського екологічного атласу (2010 р.), в якому фіксуються актуальні проблеми північноамериканського довкілля, що, в цілому, націлено на візуалізацію північноамериканської екологічної інформації через карти і географічну прив'язку даних про навколишнє середовище, а також – на підтримку наукових досліджень та прийняття рішень з питань екології в рамках континенту; проект із залучення громад до збереження морського біорізноманіття через Північноамериканську мережу морських охоронюваних районів NAMPAN (2011-2012 рр.) тощо [12].

Серед теперішніх проектів з підтримки локальних екосистем – Арктична ініціатива для перелітних птахів (2015-2016 рр.), спрямована на співпрацю місцевих громад Канади, Мексики та США, по території яких проходять шляхи сезонних перельотів арктичних птахів, з Мережею заповідників берегових птахів Західної півкулі у справі збереження видів, які знаходяться під загрозою зникнення; проект із залучення фермерів та інших землевласників до підтримки метеликів виду данаїда монарх (2015-2016 рр.), метою якого є сприяння відновленню середовища проживання, місць гніздування та міграційних коридорів цих метеликів у Канаді, Мексиці та Сполучених Штатах, що має сприяти збереженню їх, а також інших природних запилювачів, на землях, відведених під сільськогосподарське виробництво. Окрім зазначених – є велика низка й інших проектів, спрямованих не тільки на збереження екосистем, а й на освітні екологічні програми [12].

Наступним важливим напрямком співпраці Канади, Мексики та США є впровадження так званої "зеленої економіки" [13], що в цілому спрямовано на екологізацію економіки у Північній Америці. Заходи в рамках цього напрямку охоплюють наступні сфери діяльності: скорочення викидів від транскордонних перевезень на прикордонних пунктах в'їзду, підвищення енергоефективності та "зеленого будівництва", "озеленіння" ланцюжка поставок в секторі обробної промисловості, і поліпшення системи управління відходами, зведення до мінімуму викидів парникових газів та відходів у навколишнє середовище, сприяння зростанню "зеленої" промисловості тощо [13].

Серед вже реалізованих заходів можна назвати: проект підтримки секторальної екологічної стабільності та конкурентоспроможності (2009 р.), спрямований на поліпшення екологічної та економічної ефективності господарської діяльності у країнах НАФТА на прикладі таких галузей як хімічна, транспортна, целюлозно-паперова та електронна. Цей проект реалізовувався завдяки співпраці представників трьох країн з урядових та промислових кіл, а також міжнародних та неурядових національних екологічних організацій. Привертає увагу і проект з "озеленіння" (екологізації) автомобільної промисловості Північної Америки (2009 р.), націлений на розробку та впровадження комплексного підходу до екологізації ланцюгів постачань в рамках цієї галузі, ступінь інтеграції якої між трьома країнами є дуже високою. Головним пріоритетом в рамках означеного проекту було досягнення рівноваги між потребами навколишнього середовища з одного боку, та торгівлі та економіки з іншого, а також сприяння сталому виробництву, торгівлі та споживанню продукції автомобільної промисловості. Ще один приклад – проект з безпечного поводження з "електронними" відходами у Північній Америці (2011-2012 рр.), зосереджений на забезпеченні екологічно безпечної утилізації електронних пристроїв, кількість яких зростає щороку. Першим етапом цього проекту була фіксація та опис транскордонних переміщень та потоків використаних комп'ютерів, моніторів та інших електронних пристроїв у Північній Америці; наступним етапом – розробка та реалізація політики і стратегії, що має ефективно вирішити проблему утилізації електронних пристроїв, у яких вийшов термін служби, аби вони не забруднювали навколишнє середовище [13].

Серед сучасних проектів можна назвати проект "озеленіння" у регулюванні хімічних речовин у Північній Америці (2015-2016 рр.), спрямований на вирішення двох важливих аспектів цього регулювання: у торгівлі та наявності цих речовин у продуктах. Проект сфокусований на зборі статистичних даних щодо торгівлі між трьома країнами продукцією, яка містить ртуть та інші подібні речовини, а також у вивченні подальшого впливу цих речовин на здоров'я людини та наслідків їх викидів у навколишнє середовище. До проекту залучені представники Міністерств охорони здоров'я та охорони навколишнього середовища Канади, Агенції з охорони навколишнього середовища США, Національного інституту екології та зміни клімату та Секретаріату довкілля та природних ресурсів Мексики. Інший приклад програми, яка реалізується у 2015-2016 рр. – проект з прискорення прийняття стандарту ISO 50001 та програми сертифікації покращення продуктивності енергії у Північній Америці. Фінальною метою цього проекту є скорочення викидів парникових газів та підвищення енергоефективності в промисловому і комерційному секторах країн Північної Америки [13].

Також значна увага приділяється співпраці Канади, Мексики та США за таким напрямком як контроль за забрудненням довкілля [14]. Серед головних заходів можна назвати програми з моніторингу та оцінки хімічних речовин, що забруднюють навколишнє середовище (2011-2012 р.), відповідно до якої було здійснено визначення списків таких речовин (їх кваліфікують як такі, що "представляють взаємний інтерес, бо представляють ризики для громадян Північної Америки та її екосистем"), відстеження шляхів та засобів їх переміщення. Схожий проект, зорієнтований на пошук підходів до ідентифікації та відстеження хімічних речовин у торгівлі у Північній Америці (2011-2012 рр.), що був націлений на визначення та обмеження хімічних речовин, шкідливих для здоров'я і навколишнього середовища, що застосовуються у виробництві продукції, яка шляхом торгівлі може розповсюджуватися по всій Північній Америці. В рамках цього проекту відбувалася взаємодія та співпраця представників федеральних органів усіх трьох країн та експертів, відповідальних за захист та охорону здоров'я, навколишнє середовище, природні ресурси, сільське господарство та транскордонну торгівлю, а також обмін інформацією між представниками галузевих об'єднань з хімічної, переробної, транспортної галузей як експортного, так і імпортного спрямування [14].

Останнім важливим напрямком співпраці країн-учасниць НАФТА у сфері екології є низка проектів з дотримання екологічного права [15]. Так, приміром, проект "Торгівля та дотримання екологічних законів" (2010 р.) був націлений на видалення з торгівлі тих матеріалів, які шкідливі для здоров'я людини і навколишнього середовища, а також на створення рівних умов для бізнесу в усіх трьох країнах завдяки забезпеченню результативного судового переслідування порушень природоохоронного законодавства. Так, задля цього була розроблена та запроваджена можливість електронного обміну даними. Інший проект – спрямований на посилення екологічного законодавства з підтримки дикої природи (2010 р.), в основі якого попередження незаконного перевезення та торгівлі певними видами дикої фауни і флори, а також розслідування та ідентифікація таких випадків, створення навчальних програм та програм обміну у сфері інспекції дикої природи. Також в рамках цього проекту передбачалася допомога у створенні відповідного законодавства та представництво країн Північної Америки в Інтерполі з питань дотримання екологічного законодавства, що стосується захисту дикої природи.

Серед нині діючих можна назвати проект з приведення екологічних стандартів Північної Америки у відповідність до допустимих норм сірки у паливі для морського транспорту, визначених Міжнародною морською організацією (2015-2016 рр.). Інший сучасний проект, це вже друга фаза реалізованого у 2013-2014 рр. проекту зі зниження викидів, що здійснюється у процесі транспортування товарів морським транспортом у Північній Америці, розрахована на 2015-2016 рр. Головний акцент у цьому проекті – сприяння створенню спеціальної зони акваторій (Emission Control Areas) уздовж мексиканського узбережжя та об'єднання таких спеціальних зон Канади, Мексики та США у єдину Північноамериканську зону, де діють більш жорсткі норми щодо викидів [15].

Навіть побіжний огляд проектів та програм, які реалізуються в рамках діяльності Комісії з екологічного співробітництва, демонструє їх значну кількість та різноманітність, як серед вже завершених, так і тих, що ще продовжують реалізовуватися в рамках Північноамериканської угоди про екологічне співробітництво.

Традиційними напрямками співпраці у сфері екології між країнами НАФТА залишаються: попередження подальшого забруднення навколишнього середовища та зміни клімату; уніфікація норм викидів шкідливих речовин; узгодження з міжнародними екологічними нормами; мінімізація негативного впливу на здоров'я людей та локальні екосистеми.

Важливим аспектом партнерства Канади, Мексики та США в рамках означеної угоди є налагодження зв'язків з місцевими громадами та залучення їх до співпраці з міжурядовими органами. Важливу складову становить орієнтація на екологічні освітні цілі; відкритість до громадськості (тримовний сайт з актуальною інформацією, акаунти у соціальних мережах).

З метою запозичення досвіду такої співпраці подальшого вивчення потребує аналіз основних форм співпраці, до яких окрім власне сумісної реалізації проектів слід віднести організацію майстер-класів, конференцій, робочих груп, навчань, круглих столів тощо.

Джерела та література

1. Johnson P.-M., Beaulieu A. The Environment and NAFTA: Understanding and Implementing the New Continental Law / Pierre-Marc Johnson, André Beaulieu. – Island Press, 1996. – 412 p.
2. Duncan L. The North American agreement for environmental cooperation: a regional framework for effective environmental enforcement / Duncan, Linda // Fifth international conference on environmental compliance and enforcement: Proceedings. – Monterrey, USA – November, 1998. – Vol.1. – P. 707-716. – [Electronic resource] – Access mode: <http://www.inece.org/5thvol1/duncan.pdf>
3. Bromm S. North America's commission for environmental cooperation: one example of a successful regional network / Bromm, Susan // Ninth International Conference on Environmental Compliance and Enforcement : Proceedings. – Whistler, Canada. – June, 2011. – P. 743-751. [Electronic resource] – Access mode: http://inece.org/conference/9/proceedings/74_Bromm.pdf
4. Журавльов О.В., Черкашина А.В. Роль США в інтеграційному об'єднанні НАФТА: економічний аспект / Журавльов О.В., Черкашина А.В. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : Серія "Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм". – 2013. – № 1042. – С. 11-13.
5. Деркач Т.В. Канада – НАФТА: від зони вільної торгівлі до реальної інтеграції / Деркач Т.В. // Економіка розвитку. Науковий журнал. – 2010. – № 4 (56). – С. 61-64.
6. Клинов В.Г. Интеграция экономик США и Канады: результаты и перспективы / В.Г. Клинов // США – Канада: Экономика – Политика – Культура. – М. : "НАУКА" РАН, 2006. – № 6. – С. 75–84.
7. Комкова Е.Г. Канадские провинции, американские штаты, трансграничные регионы/ Е. Г. Комкова // США – Канада: Экономика – Политика – Культура. – М. : "НАУКА" РАН, 2007. – № 2. – С. 75-90.
8. Мальцев А.А. Сырьевой альянс. Минерально-сырьевая интеграция Канады и США: тенденции и перспективы / А. А. Мальцев // Международная экономика. – М. : ИД "Панорама", 2009. – № 9. – С. 40-48.
9. North American Agreement on Environmental Cooperation 1993. – [Electronic resource] – Access mode: <http://cooperacion-internacional.conanp.gob.mx/docs/naaec.pdf>
10. Commission for environmental cooperation (CEC) [Electronic resource] – Access mode: <http://www.cec.org>
11. Climate Change // CEC [Electronic resource] – Access mode: <http://www.cec.org/Page.asp?PageID=1293&SiteNodeID=1233>
12. Ecosystems // CEC [Electronic resource] – Access mode: <http://www.cec.org/Page.asp?PageID=1293&SiteNodeID=1234>
13. Green Economy // CEC [Electronic resource] – Access mode: <http://www.cec.org/Page.asp?PageID=1293&SiteNodeID=1235>
14. Pollutants // CEC [Electronic resource] – Access mode: <http://www.cec.org/Page.asp?PageID=1293&SiteNodeID=1222>
15. Enforcement // CEC [Electronic resource] – Access mode: <http://www.cec.org/Page.asp?PageID=1293&SiteNodeID=1236>

Bessonova M.M. The main areas of the environmental cooperation of NAFTA-member countries at present stage

The interaction between Canada, Mexico and the United States in the field of ecology is under the North American Agreement on Environmental Cooperation, the main body on implementation of which is the Commission for Environmental Cooperation. Among main areas of cooperation we can name: monitoring of climate change, support of local ecosystems, the introduction of a green economy, the fight against pollution, environmental law enforcement. A characteristic feature is the establishment of contacts with local communities and involving them in cooperation with intergovernmental agencies, focus on environmental education goals, and openness to the public.

Key words: Cooperation, NAFTA, ecology, Canada, Mexico, the USA.

Бессонова М.М. Основные направления сотрудничества в сфере экологии стран-участниц НАФТА на современном этапе

Взаимодействие Канады, Мексики и США в сфере экологии происходит в рамках Североамериканского соглашения об экологическом сотрудничестве, главным органом по внедрению которого является Комиссия по экологическому сотрудничеству. Среди основных направлений работы можно выделить: контроль над изменением климата, поддержка локальных экосистем, внедрение зеленой экономики, борьба с загрязнением окружающей среды, соблюдение экологического права. Характерной чертой является налаживание связей с местными общинами и привлечение их к сотрудничеству с межправительственными органами, ориентация на экологические образовательные цели и открытость общественности.

Ключевые слова: сотрудничество, НАФТА, экология, Канада, Мексика, США.